

Výzkumná zpráva 003

Projekt: Inovativní medializace zapojení žen do vědy a výzkumu jako faktor posílení znalostní společnosti a rovných příležitostí, a zvýšení konkurenceschopnosti v podmínkách rozvoje přírodovědných oborů.

Hodnocení pozice žen ve vědě a výzkumu a analýza struktury a fungování současného systému mediální podpory žen

v systému vysokého školství Itálie

Řešitelský tým:

Univerzita Palackého v Olomouci

RNDr. Irena Smolová, Ph.D. - koordinátorka projektu

doc. RNDr. Iveta Fryšová, Ph.D.

doc. RNDr. Lenka Luhová, Ph.D.

RNDr. Michaela Sedlářová, Ph.D.

RNDr. Ivana Fellnerová, Ph.D.

Doc. RNDr. Zdeněk Szczyrba, Ph.D.

prof. RNDr. Juraj Ševčík, Ph.D.

Olomouc, prosinec 2008

Úvod – základní charakteristika školství v Itálii

Veřejné školství v Itálii existuje od roku 1859, délka bezplatné povinné školní docházky je 8 let. Školu děti začínají navštěvovat v šesti (nebo nově již v pěti) letech, po absolvování každého stupně obdrží certifikát/diplom. Univerzitní vzdělání je zpoplatněno, průměrný roční poplatek činí přibližně 8.000 Euro.

Základní struktura školského systému je velmi podobná ČR:

- Jesle: 3 měsíce-3 roky
- Školka: 3–5 (6) let
- Základní škola (Scuola Elementare): 6–11 let
- Nižší střední škola (Scuola Media Inferiore): 11–14 let
- Vyšší střední škola / Lyceum (Liceo Classico, Liceo Scientifico, Liceo Linguistico, Liceo Artistico, Istituto d'Arte) nebo Technická střední škola (Istituto Tecnico, Istituto Professionale): 14– (18)19 let (5 let povinně před VŠ studiem) nebo Učiliště (Istituto Professionale): 14–17 let
- Univerzity a další vysoké školy: (od roku 1999 reforma podle Boloňského procesu) bakalářský stupeň 3 roky, magisterský 2 roky, nebo magisterský 5 let (architektura, farmacie) až 6 let (lékařství), doktorské studium 3–4 roky

Italské školství je spravováno Ministerstvem školství, univerzit a výzkumu (MIUR – Ministero dell' Istruzione, dell' Università e della Ricerca; <http://www.miur.it>), které plánuje rozvoj a změny VŠ. Současnou ministryní je Mariastella Gelmini. Dohledem nad univerzitami se zabývá několik dalších orgánů, v čele s voleným Národním výborem pro univerzity (CUN – Consiglio Universitario Nazionale; <http://www.miur.it/cun/>). Analýzou a výzkumem otázek spojených s univerzitním vzděláváním se zabývá Konference rektorů italských univerzit (CRUI – Conferenza dei Rettori delle Università Italiane; <http://www.cruir.it>).

Orgánem zastupujícím VŠ studenty je Národní výbor univerzitních studentů (CNSU – Consiglio Nazionale degli Studenti Universitari; <http://www.cnsu.miur.it>). Obecná kritéria hodnocení univerzit stanovuje Národní výbor pro hodnocení univerzitního systému (CNVSU – Comitato Nazionale di Valutazione del Sistema Universitario; <http://www.murist.it/valutazionecomitato/default.htm>). Evaluací výsledků výzkumu se zabývá

Výbor pro hodnocení výzkumu (CIVR – Comitato di Indirizzo per la Valutazione della Ricerca; <http://www.civr.it/>).

Počátky univerzitního školství se v Itálii datují již do 9. století (Università degli Studi di Salerno), následně byla založena řada dalších univerzit: rok 1088 v Boloni (Alma Mater Studiorum Università di Bologna), rok 1222 v Padově (Università degli Studi di Padova), rok 1224 v Neapoli (Università degli Studi di Napoli Federico II) a rok 1308 ve Florencii (Università degli Studi di Firenze). Univerzitní systém v Itálii v současnosti zahrnuje 89 univerzit (55 státních univerzit, 3 technické univerzity, 17 soukromých univerzit, 2 univerzity pro cizince, 12 vysokých škol/institucí regulovaných speciální legislativou). Přestože probíhající proces reformy vysokého školství podle Boloňského procesu byl zdrojem strastí pro studenty i pracovníky VŠ, lze jej hodnotit jako pozitivní, protože přibyla řada studijních příležitostí a zvýšila se prostupnost vzdělávání v rámci EU.

Instituce zajišťující rovné postavení žen v Itálii

Do italského právního systému byl roce 1991 zaveden termín „pozitivní jednání“ s cílem zajistit rovnost pracovních příležitostí pro ženy a muže. Italský Parlament schválil 8. 3. 2000 nový zákon o rodičovské dovolené, který podporuje postavení žen-matek (reverzibilní částečné úvazky, práce z domu – tzv. „tele-working“, flexibilní pracovní doba). Mateřská dovolená začíná většinou měsíc před datem porodu, 6 měsíců je rodičům hrazen plat v plné výši, další 3 měsíce ve výši 30%. Do tří let věku dítěte mají rodiče možnost zůstat s nemocným dítětem doma a je jim hrazen plat v plné výši, do 8 let mohou zůstat doma na neplacené dovolené. Takto chráněny jsou pouze permanentní pozice, v případě Ph.D. studentů nebo krátkodobých smluv (např. na pozici post-doc nebo v soukromých firmách) je situace těhotných žen značně nestabilní. V současné době italské Ministerstvo pro rovné příležitosti (<http://www.pariopportunita.gov.it/>) na univerzitách podporuje zakládání komisí a studií zaměřených na otázku žen, monitoruje počty a pozice žen ve vědeckých výzkumných institucích a sleduje jejich kariérní postup.

S využitím Evropských strukturálních fondů (v letech 2000–2006) byla zavedena nová kritéria k zprůhlednění rozhodovacího procesu při výběru zaměstnanců. Národní operační plán i Regionální operační programy zahrnovaly i financování řady projektů zaměřených na rovné příležitosti. Přesto pozornost věnovaná „gender“ otázkám a rovným příležitostem v oblasti vědeckého výzkumu postrádá v Itálii ustavující a politický rámec

zprostředkovávající spolupráci jednotlivých subjektů. Existují několik let staré studie zaměřené na postavení žen v italském vysokém školství a výzkumu, např. http://ec.europa.eu/research/science-society/pdf/women_national_report_italy.pdf.

Případová studie Università degli Studi di Verona

Od roku 1959 byla ve Veroně založena pobočka druhé nejstarší italské Univerzity v Padově, samostatná Veronská univerzita byla oficiálně ustavena až roku 1982 a v současné době zahrnuje 8 fakult (Fakulta ekonomie; pohybových a sportovních věd; **lékařství a chirurgie; matematických, fyzikálních a přírodních věd**; pedagogická; právnická; umění a filozofie; zahraničních jazyků a literatury). Ve školním roce 2008/2009 je rektorem prof. Alessandro Mazzucco, prorektorkou Prof. Bettina Campedelli, děkany všech fakult jsou muži. Akademický Senát má 42 členů (rektor, prorektor + z každé fakulty (děkan+profesor+docent+vědecký pracovník) + 3 studenti + 5 administrativních pracovníků), z nich je v současnosti 12 žen. Senát rozhoduje o strategickém plánování rozvoje univerzity, zakládání nových fakult a vědeckých pracovišť, koordinaci národních programů a mezinárodní spolupráce, či změnách ve statutu univerzity. Zahrnuje několik pracovních komisí (výzkumná, vzdělávací, plánovací a rozpočtová), z nichž každá je koordinována voleným prezidentem a předkládá senátu názory a návrhy ke schválení.

Komise pro rovné příležitosti (CPO – Comitato Pari Opportunità) na Veronské univerzitě

CPO byla založena roku 1993 po změně statutu univerzity, jak vyžadovala Národní kolektivní dohoda k podpoře iniciativ pro zavedení rovných příležitostí a snižování rozdílů v postavení žen a mužů. CPO je jmenována rektorem na tři akademické roky (nyní nová komise od 1. 10. 2008) a má 10 členů (5 delegátů nominují zaměstnanci, max. jeden delegát z jedné

fakulty, a 5 členů odbory). Prvořadým úkolem CPO je podle výnosu rektora č. 2155 z 10. 10. 2006 zajišťovat a podporovat pozitivní jednání a vytvářet rovné podmínky pro zaměstnance a studenty univerzity. Roční rozpočet CPO je cca 50.000 Euro, finanční prostředky poskytuje z větší části region Veneto, menší část plyne z rozpočtu města Verony a Univerzity ve Veroně. Aktivita CPO podporují ženy ve vědě, což se děje prostřednictvím tří hlavních projektů:

1. Práce z domu / na dálku – „Telelavoro“

Tento flexibilní typ práce je podporován na Veronské univerzitě od roku 1999 s cílem usnadnit zaměstnancům propojení práce a osobního života. Projekt byl iniciován Katedrou občanských služeb. Každý rok je vybráno 18 lidí, kterým je umožněno (pokud souhlasí jejich nadřízený a charakter jejich práce to dovolí) pracovat doma až tři dny v týdnu. Každý rok v červnu jsou zveřejněna nová kritéria a výběrový dotazník pro další akademický rok. Příležitost dostávají zaměstnanci s dětmi do 12 let či poskytující trvalou péči rodinnému příslušníku, pokud dosahují dobrých pracovních výsledků. Od letošního roku byl projekt rozšířen i pro složky univerzitního managementu.

2. Projekt letní škola – „Estategiocando“ nebo „Centro Estivo“

Projekt zajišťující v době letních prázdnin celodenní péči a program či sportovní vyžití dětem ve věku 6-14 let (červen až září, 9.00-16.00) byl vypracován ve spolupráci s Fakultou pohybových a sportovních věd, jejíž studenti v projektu i aktivně participují.

3. Univerzitní jesle – „Nido Ateneo“ - <http://fermi.univr.it/cpo/Nido.htm>

Služba pro zaměstnance a studenty, kteří mají dítě do tří let věku, byla zavedena od 9. 1. 2006 po tříletém období příprav. Jesle v současné době sídlí v církevním objektu, který

poskytla farnost „St. Paul in dell'Artigliere“. Region Veneto přispěl částkou 90.000 Euro na rekonstrukci místností i na základní provozní náklady. Ve veřejné soutěži na provozovatele byl vybrán syndikát CODESS, v jeslích jsou nyní zaměstnány 2 učitelky (dopoledne/odpoledne), 1 uklízečka, jídlo je dováženo. Jesle mají kapacitu 18 dětí ve věku 12-36 měsíců, z toho

16 míst rezervováno pro Veronskou Univerzitu (5 pro děti studentů + 6 pro administrativní

zaměstnance + 5 pro učitele, vědce, doktorandy), další 2 místa pro obyvatele Verony. Bohužel se za dobu fungování jeslí dosud nepodařilo naplnit kapacitu (v r. 2006 byly pouze 4 děti, od září 2008 po velké reklamní kampani 14 dětí).

A v čem vidí důvod tohoto stavu právě odstupující ředitelka CPO, **Dr. Rosaanna Racioppi** (Istituto Biologici, University of Verona, Strada Le Grazie 8, 37134 Verona, Italy): „Nejdříve musíte porozumět italskému způsobu myšlení... V Itálii jsou nyní v důchodovém věku babičky, které v 70. a 80. letech zůstávaly v domácnosti a vlastně nikdy nepracovaly. Proč by tedy rodiče platili za hlídání, když většinou mají „rodinnou chuť“? Navíc ve Veroně je nyní 25 jeslí/školek a rodiče, i přes finanční příspěvky univerzity, nechtějí dávat dítě do

nově vzniklé instituce. Musíme je tedy přesvědčit, že zařízení je na výborné úrovni a že má smysl našich služeb využívat...“

Dr. Michaela Sedlářová (UP Olomouc) a Dr. Rosaanna Racioppi (Istituto Biologici, University of Verona)

Počet a postavení žen na vybraných fakultách Veronské univerzity

Fakulta matematických, fyzikálních a přírodních věd (FMFPV)

V čele fakulty stojí děkan, ze tří proděkanů je jedna žena, fakultní výbor zaměstnanců a studentů čítá 57 členů, z nichž je 17 žen. Ze srovnání pozice žen na třech katedrách FMFPV vyplývá, že na pozici vedoucích jsou muži a zástupce vedoucích pak ženy. Ve výborech kateder jsou ženy zastoupeny zhruba z poloviny. Na katedře informatiky je poměr mužů a žen na všech pozicích velmi podobný, ženy tvoří 13% (docent) až 20% (vědecký pracovník a lektor). Na katedře biotechnologie a katedře enologie zastávají ženy místa profesorů a docentů v 25% případech, na pozici vědeckých pracovníků a lektorů jsou opět muži silně zastoupeni, ale poměr žen je vyšší, cca 31% na katedře biotechnologie a dokonce 57% na katedře enologie.

Tab. 1.: Pozice žen ve vedení Fakulty matematických, fyzikálních a přírodních věd Veronské univerzity (stav: školní rok 2008/2009)

Pozice	Počet na dané pozici		Podíl žen (v %)
	celkem	z toho žen	
Děkan	1	0	0
Proděkan	3	1	33,3
Fakultní výbor zaměstnanců a studentů	57	17	29,8

Tab. 2.: Pozice žen ve vedení kateder Fakulty matematických, fyzikálních a přírodních věd Veronské univerzity (stav: školní rok 2008/2009)

Katedra	Počet žen v managementu*			Počet žen na jednotlivých pozicích							
	Vedoucí	Zástupce	Tajemník	Výbor katedry		Profesoři		Docenti		Věd. pracovníci a lektori	
				Σ	ž	Σ	ž	Σ	ž	Σ	ž
biotechnologie**	0	1	1	6	3	12	3	3	1	16	5
informatiky	0	x	x	5	2	13	2	15	2	15	3
enologie	0	1	0	14	6	4	1	4	1	7	4

Poznámky: * 0 = muž, 1 – žena, x – pozice neexistuje

Σ = celkový počet zaměstnanců v pozici na katedře, ž = v pozici je žena

** katedra biotechnologie (do 15. 9. 2008 katedra vědy a technologie)

Fakulta lékařství a chirurgie (FLC)

Ve vedení FLC opět stojí děkan-muž, zástupce děkana, v radě děkana je z osmi členů pouze jedna žena. Ve fakultním výboru zaměstnanců a studentů je poměrné zastoupení žen nižší než na FMFPV, 38 ze 181 členů. Ze srovnání pozice žen na osmi katedrách FLC vyplývá, že na pozicích vedoucích nebo zástupců vedoucích ženy nejsou vůbec zastoupeny. Stejně tak výbory kateder jsou především mužskou záležitostí, ženy jsou zastoupeny na

polovině kateder a jen v počtu 1 až 2. Na pozici profesorů nejsou ženy vůbec zastoupeny v chirurgických oborech a neurologii, nejvyšší poměr žen-profesorek (33%) je na katedře morfologicko-biomedicinských studií, nejvyšší procento docentů-žen najdeme na katedře medicíny a veřejného zdraví (30%). Na ostatních katedrách je převaha docentů-mužů ještě zřetelnější. Na pozicích vědeckých pracovníků a lektorů převládají muži v chirurgických oborech. Mezi zaměstnanci ostatních katedrách žen najdeme více, až 70% na katedře patologie nebo 55% na katedře matky a dítěte, biologie a genetiky.

Tab. 3.: Pozice žen ve vedení Fakulty lékařství a chirurgie Veronské univerzity (stav: školní rok 2008/2009)

Pozice	Počet na pozici		Podíl žen (v %)
	celkem	z toho žen	
Děkan	1	0	0
Proděkan	1	0	0
Rada děkana	8	1	12,5
Fakultní výbor zaměstnanců a studentů	181	38	21,0

Tab. 4.: Pozice žen ve vedení kateder Fakulty lékařství a chirurgie Veronské univerzity (stav: školní rok 2008/2009)

Katedra	Počet žen v managementu*			Počet pracovníků							
	Vedoucí	Zástupce	Tajemník	Výbor katedry		Profesoři		Docenti		Vědečtí pracovníci a lektori	
				Σ	ž	Σ	ž	Σ	ž	Σ	ž
neurologie a vizuálních věd	0	0	1	7	1	13	0	10	1	21	4
biomedicíny chirurgických věd	0	x	x	4	0	14	0	16	2	28	12
kliniky a experimentální medicíny	0	x	x	x	x	5	1	8	2	10	3
medicíny a veřejného zdraví	0	x	x	5	1	14	3	10	3	19	10
morfolog. a biomedicinských věd	0	x	x	x	x	12	4	11	2	23	8
chirurgic. a gastroenterolog. věd	0	x	x	4	0	6	0	4	1	0	0
matky a dítěte, biologie a genetiky	0	0	x	6	2	8	1	10	0	18	10
patologie	0	x	x	6	2	10	1	9	2	17	12

Poznámky: * 0 = muž, 1 – žena, x – pozice neexistuje

Σ = celkový počet zaměstnanců v pozici na katedře, ž = v pozici je žena

Shrnutí

V celkovém hodnocení lze konstatovat, že jsou ženy na Univerzitě ve Veroně zastoupeny ve vedoucích funkcích spíše sporadicky. Na příkladu dvou blíže studovaných fakult lze pozorovat, že poměr žen na pozicích profesor a docent je extrémně nízký u

některých medicínských oborů (chirurgie, neurologie), ale i u informatiků. Naopak jsou ženy zastoupeny silněji na pozicích vědecký pracovník/lektor či na pozici administrativních pracovníků. Na stránkách Komise pro rovné příležitosti lze najít v italštině starší dokument srovnávající počet žen na jednotlivých pozicích v letech 2004 a 2006 na různých fakultách i za celou univerzitu (<http://fermi.univr.it/cpo/> - Rapporto situazione personale - anno 2007). Markantní je rozdíl v zastoupení žen na pozicích profesor nebo docent (nížší na celé univerzitě) a na pozicích výzkumníků (větší rozdíly mezi fakultami).

A jak vidí pozici žen v italské vědě Dr. Rosaanna Racioppi, bývalá ředitelka Komise pro rovné příležitosti Veronské univerzity? „Většina žen v Itálii vystuduje vysokou školu, dokončí doktorát, případně pracuje jako post-doc, ale další kariérní postup bývá spíše výjimkou, neboť se věnuje rodině. I přestože dnes ženy v Itálii pracují běžně, stále jsou podvědomě vnímány spíše jako matky a skloubit kariéru s rodinným životem je náročné. Snad i proto jsou permanentní pozice, jejichž počet je na italských univerzitách omezený a je těžké v dané konkurenci je získat, hodně obsazovány muži. Ti neodcházejí na mateřskou dovolenou. Tato situace je velmi zřetelná u oborů s přírodovědným či lékařským zaměřením, méně platí pro oblast humanitních věd.“